

MEVLÂNÂ

—CELÂLEDDİN RÛMÎ—

800.yıl

TÜRKİYE
YAZARLAR BİRLİĞİ

Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları: 30

Toplantı Metinleri: 5

ISBN: 978-975-7382-33-1

ANKARA, Temmuz 2007

Yayın Hakkı: Türkiye Yazarlar Birliği

Müdafaa Cad. Müdafaa Apt. 10/13 Kızılay/ANKARA

Tel-Fax: (0.312) 417 34 72 - 417 45 70

www.tyb.org.tr tyb@tyb.org.tr

KÜLTÜR ve TURİZM
BAKANLIđININ KATKILARIYLA

Yayınlayan : D. Mehmet DOđAN

Koordinatör : Ahmet FİDAN

Yayına Hazırlık : Osman BAğIŞ

Kapak ve İç Tasarım : Hamza GÜRER
0.555.251 51 73

Baskı-Mücellit : İsmat Matbaacılık
Meşrutiyet Cad. 9/7
Kızılay / ANKARA (0312) 425 36 34

Baskı Tarihi : Temmuz 2007, ANKARA

Mevlâna'yı Anlamak

Derya ÖRS*

2007 yılının Unesco tarafından "*Mevlâna Yılı*" olarak ilan edilmesiyle birlikte, Mevlâna'nın hayatı, eserleri ve düşünceleri konusunda bütün dünyada, özellikle de Türkiye'de hummalı bir faaliyetin başladığını ve giderek artan bir yoğunlukla devam ettiğini büyük bir memnuniyet içerisinde görüyoruz. Bu çerçevede Türkiye Yazarlar Birliği tarafından Gelibolu Mevlevihanesi'nde düzenlenen bu bilgi şöleni de Mevlâna'yı anma ve anlama çabaları arasında anlamlı bir faaliyet olarak tarihteki yerini alacaktır.

Bu bilgi şöleninde sizlere sunmak istediğim "*Mevlâna'yı Anlamak*" konulu tebliğimin başlığı, ilk bakışta üzerinde çokça durulmuş, sıradan ve harcâlem bir başlık olarak görünse de 2007 yılının Mevlâna yılı adıyla bütün dünyada anlam kazanması ancak ve ancak Mevlâna'nın doğru anlaşılması ve anlatılması ile mümkün olabilecektir.

Mevlâna'yı anma, anlama ve anlatma yolunda ortaya çıkan bu hareketlilik, hiç kuşkusuz kökleri geçmiş yıllara dek uzanan bir takım olumsuzlukları da beraberinde getirmektedir. Bu olumsuzluklar arasında göze çarpan ilk husus, 2007 yılında ve öncesinde Mevlâna ile ilgili ortaya konulan yayınların çokluğu ile bunların bilimsel değeri ve niteliği arasında görülen ters orantıdır.

2006 yılının ortalarından itibaren çoğalmaya başlayan bu yayınların önemli bir bölümü, derinlikli bilimsel çalışmalardan çok, alelusul hazırlanmış popüler seçkilerden, çoğu birbirinin tekrarı ve kopyasından ibaret olan sığ ve içeriksiz tanıtım çalışmalarından oluşmaktadır. Geçmişte Tahirü'l-Mevlevi, Veled Çelebi İz-

budak, Feridun Nafiz Uzluk, Abdülbaki Gölpınarlı gibi değerli bilim adamlarının Mevlâna'nın eserleri ve Mevlevilik konusunda ortaya koydukları birbirinden değerli telif ve tercüme çalışmalar, günümüzde geleneğe ve emeğe saygısı olmayan pek çok yayınevi tarafından, bugün hayatta olmayan bu değerli zevatin adı dahi zikredilmeden sırf bir takım ticari kaygılarla tepe tepe kullanılmaktadır.

Bunlar arasında hiçbir bilimsel ve edebî değere sahip olmayan, Mevlâna'nın eserlerinden bir çırpıda seçilmiş, harmanlanmış ve kitap haline getirilmiş olduğu anlaşılan ve yüz binlerce tirajla defalarca basılan bazı kitaplar da bulunmaktadır. Buna karşılık, Mevlâna'nın eserleri, düşüncesi ve şahsiyeti konusunda yapılan bilimsel çalışmalara resmî ve özel kurumların gösterdiği ilgisizlik de bu önemli fırsatın verimli bir şekilde kullanılmasını engellemektedir.

Yayın dünyasındaki bu facia olanca hızıyla devam ederken, Mevlâna yılı dolayısıyla düzenlenen bilimsel faaliyetlere gösterilen ilgisizlik de ayrı bir sorundur. İçi boşaltılmış, folklorik bir gösteriye dönüşen sema törenlerine gösterilen ilginin binde birinin bilimsel toplantılara gösterilmemesi gerçekten acı vericidir. Türkiye'nin çeşitli şehirlerde düzenlenen bu bilimsel faaliyetlerde, konferans salonlarının yeterli sayıda katılımcı ve dinleyiciyle neden dolmadığı ya da doldurulamadığı sorusu üzerinde ciddi olarak düşünmek gerekir.

Mevlâna'yı doğru anlama ve anlatma yolunda atılmak istenen samimi adımların karşılık bulmamasını çeşitli nedenleri vardır. Bu durumun ortaya çıkışında, hiç kuşkusuz uzun yıllar boyunca Mevlâna'yı turistik bir eşya derekesine indirgeyen yanlış anlayışların ve uygulamaların büyük payı vardır. Adı, daha çok eserleriyle ve düşünceleriyle anılması gereken İslam dünyasının bu eşsiz insanının görüşlerini ve anlayışlarını turistik amaçlara kurban edenler, hiç kuşkusuz bunun hesabını gelecek kuşaklara vereceklerdir.

Çığırından çık (arıl) mış sema ayinleri, Mevlâna'ya aidiyeti bile şüpheli olan üç beş şiirin veya sözün çeşitli vesilelerle her ortamda tekrar edilmesi, siyasilerin her yıl anma törenlerinde attıkları içi boş nutuklar geçmişte olduğu gibi günümüzde de Mevlâna'yı anlama ve anlatma çabalarına hiçbir şey katmamaktadır, katmayacaktır. Anlamanın anmaktan daha üstün, daha önemli ve daha değerli olduğunu kavrayamadığımız sürece bu yanlışlık böylece devam edecektir.

Bunlardan daha da kötüsü, bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde çok uzun zamandır uygulanmaya çalışıldığını gördüğümüz Mevlâna'yı "*İslâmsızlaştırma*" ve "*sünetsizleştirme*" çabalarıdır. Bütün hayatı boyunca Kur'an hükümlerinin zahiri ve batini gereklerine uyarak kendi varlığını Hz. Muhammed'in varlığında yok etmiş takva sahibi bir şahsiyet olan Mevlâna'ya reva görülen bu yaklaşımın kime ne kazandırdığını anlamak mümkün değildir.

İslâm medeniyetinin ve kültürünün zirvelerinden birisi olan Mevlâna'yı, kişiliğini ve düşüncesini besleyen ana kaynaklardan kopararak geleneksel İslâm'a al-

ternatif, İslâm üstü, hatta İslâm dışı bir şahsiyet olarak gösterme, anlama ve anlatma çabaları ne yazık ki uzun süredir pek de iyi niyetli olmadıkları belli olan birileri tarafından yürütülen boş, içeriksiz ve anlamsız bir çabadır.

Batılı bazı çevrelerin İslam'dan ve nebevî sünnetten koparılmış bir Mevlâna anlayışına sıkı sıkıya sarılmaları da aslında bu konuda yürütülen menfi çalışmaların yurt dışındaki uzantılarından başka bir şey olmasa gerektir. Batılılar, Mevlâna'yı İslam'dan ve Hz. Muhammed'in öğretilerinden soyutlanarak, sadece romantik ve mistik bir şahsiyet olarak görmek istemektedirler. Bu yüzdendir ki Batı dünyasında İslâmsız ve peygambersiz bir Mevlâna tasavvuru her geçen gün daha çok yayılmakta ve desteklenmektedir. Eserlerinde Allah'ın mutlak birliğinden, yani İslam inancının temeli olan *tevhîd*'ten başka bir şeyden söz etmeyen, bütün sözlerinde ve hallerinde Hz. Muhammed'in (sav) sünnetini hayatına ve düşüncelerine esas alan bu büyük İslam âlim ve ârifini, her renge boyanabilen, her şekle girebilen kimliksiz ve kişiliksiz, dinler ve inançlar üstü bir sufiye dönüştürme çabalarının yurt içinde de kimi çevrelerce desteklendiği açıkça görülmektedir.

Mevlâna'nın, sırtını İslam'ın sarsılmaz bilgi ve inanç duvarına yasladığını görmek istemeyenler, her geçen gün bu duvarı yıkmaya çalışmakta, İslâmsız ve peygambersiz bir Mevlâna portresi ortaya koyarak onu ve eserlerini kendi siyasî ve dünyevî çıkarlarına alet etmeye devam etmektedirler.

Mevlâna büyüklüğünde bir zatın eserlerini ve düşüncelerini anlamının ve anlatmanın yolunun, *tefsir, hadis, akait, kelam, felsefe* gibi pek çok İslamî bilime vâkif olmaktan geçtiğini bilmeyen, *tasavvufun, vahdet-i vücud anlayışının, ilahi aşkın* ne olduğundan habersiz olan, Mevlâna'nın eserlerini yazdığı Farsçanın fe'sinden anlamayan, Osmanlıca Mesnevi şerhlerini yüzünden okuyamayan bir takım zevat, yazar-çizer ve düşünür namıyla sadece yayın dünyamızı değil düşünce, kültür ve medeniyet dünyamızı da kirletmektedir.

Sadece eserlerini okumak için uzun yıllar emek harcamak, göz nuru dökmek, uykusuz geceler geçirmek gereken Mevlâna'nın ve benzeri bazı şahsiyetlerin, İslam'dan ve nebevî sünnetten soyutlanarak anlaşılmaya ve anlatılmaya çalışılması hiç kuşkusuz bu yüzyılda ortaya çıkmış hastalıklardan birisidir.

Mevlâna denizine sahilden ve uzaktan bakarak değerli inciler çıkardıklarını zannedenler, aslında elde ettikleri şeyin değersiz birer boncuktan başka bir şey olmadığını farkında bile değildirler. Anlamı şeklin, ruhu beden, batını zahirin önünde tutan Mevlâna'yı, onun İslamî değerler etrafında oluşmuş tasavvuf anlayışını, dünyaya, hayata ve evrene bakışını, Allah'ın varlığı ve birliği konusundaki ontolojik ve epistemolojik yaklaşımlarını doğru anlamak için gereken altyapı ne yazık ki yok edilmiştir. Mecaz ile hakikat arasındaki muhteşem bağı anlamaktan aciz bırakılmış, maddeden manaya ulaşma yolları kapatılmış 20. yüzyıl insanı, "*Bedenden bizden var oldu biz ondan değil, şarap bizden sarhoş oldu biz ondan değil*" diyen, "*Ey kardeş! Sen sadece düşünmeden ibaretsin, geri yanın etten, kemikten iba-*

ret" diyen Mevlânâ'nın evrensel mesajının, aslında İslâm'ın ve Hz. Muhammed'in çağlar üstü evrensel mesajı olduğunu anlamadıkça Mevlânâ'yı da doğru olarak anlamayacaktır.

Eserlerinin ve sözlerinin, Kur'an ayetleri ile nebevî hadislerin yorumlarından ibaret olduğunu defalarca dile getiren, kendisini Peygamber'in yolunun toprağı olarak gören Mevlânâ'yı 20. yüzyılın ideolojilerine ve izm'lerine kurban etmek isteyenlere, bizzat Mevlânâ'nın eserleri ve düşünceleri izin vermeyecektir. İslam peygamberinin yolunun izinden soyutlanmış bir Mevlânâ, hümanizmin Mevlânâ'sı, sosyetenin Mevlânâ'sı, turizmin Mevlânâ'sı, uzaycıların Mevlânâ'sı olacak, ancak hiçbir zaman bizim Mevlânâ'mız olmayacaktır.

Allah'ın yeryüzüne hidayet rehberi olarak indirdiğı Kur'an-ı Mecid'in 13. yüzyıldaki en büyük müfessirlerinden birisi olan Mevlânâ'yı, bugünün insanlarına sevdiren şeyin aslında evrensel İslam öğretisinin ta kendisi olduğu gerçeğini, yine Mevlânâ'nın sözlerinden yararlanarak gizlemeye çalışanlara gereken cevabı Mevlânâ kendisi vermiştir: "*Güneşe delil, yine güneştir; sana delil lazımsa güneşten yüz çevirme.*"

Mevlânâ, yaşadığı çağda da çeşitli gerekçelerle doğru anlaşılammaktan şikâyet etmiştir. O çağda Mevlânâ'ya: "*Söylediklerim ancak senin anlayışın kadardır; doğru düzgün bir anlayış hasretiyle öldüm*" dedirtenler, yürekleri gerçek İslam'a ve ilahî aşka açılmamış kişilerdi. Mevlânâ bu türden insanlara "*Herkes kendi zannınca yar oldu bana, ama içimdeki sırları kimse aramadı*" veya "*Pişkinin halinden nereden anlasın ham, öyleyse sözü kısa kesmeli vesselam*" diyerek sanki yüzyıllar sonra olacaklar için bir öngöründe bulunuyordu.

Anlamanın Önündeki Engeller

Mevlânâ'yı doğru anlamamızı engelleyen şeyler nelerdir sorusuna verilecek cevapları kısa başlıklarla şu şekilde sıralayabiliriz.

1. Anlamayı istememek, istenildiğı gibi anlamak, yanlış anlamak veya yanlış yorumlamak.
2. Mevlânâ'nın eserlerini verdiğı dili, yani Farsçayı hakkıyla bilmemek. Tasavvufî metinlerin kendine has istilahlarından haberdar olmamak.
3. Mevlânâ'yı Mevlânâ yapan İslamî bilimlerin hiçbirisi hakkında -genel kültür seviyesinin ötesinde- yeterli bilgi sahibi olmamak.
4. 20. yüzyılda ortaya çıkmış kimi bilim dalları, ideolojiler ve izm'lerin ortaya koyduğu bir takım değerlerle 13. yüzyılda yaşamış bir İslam âlimini, ârifini ve âşışını anlamaya ve anlatmaya çalışmak. Kısacası kendi zamanının en önemli fakih,

müderris, muhaddis, müfessir, mütekellim ve sufilerinden birisi olan Mevlâna'dan, filozof, hümanist, reformist, natüralist ve milliyetçi bir Mevlâna çıkarmak.

5. Mevlâna'nın hedefini ve mesajını doğru anlamamak. Mevlâna'nın mesajının evrensel olduğunu ve bu yüzden herkes tarafından sevilip sayıldığını söyledikten sonra, onu yetiştiren İslam dininin mesajının evrensel olmadığı iddiasında bulunmak.

6. Mevlâna çapında bir insanı, milliyet sınırları içine hapsedmek, bir ülkenin, bir ırkın, dar bir düşüncenin ve ideolojinin malı gibi göstermek, bu şekilde sahiplenmek ve kullanmak.

7. Bilmeden olmaya çalışmak ve olmadan bilmeye çalışmak. Yani Mevlâna olmayı göze almadan Mevlânacı geçinmek.

8. Mevlâna'nın dilinden Mevlâna'yı anlamak ve anlatmak yerine, kendi anlayışlarımızdan yeni bir Mevlâna yaratmaya kalkışmak.

9. Mevlâna'ya ait olmayan bir takım sözleri ona isnat ederek sürekli tekrarlamak.

10. "*Mesnevimiz vahdet dükkânıdır, onda birden başka ne görürsen puttur o*" diyen Mevlâna'ya rağmen ondan İslâmsız, peygambersiz ve tevhitsiz bir Mevlâna tasavvuru yaratmaya çalışmak.

Sonuç olarak diyebiliriz ki yukarıda sözü edilen olumsuzluklar aşıldığında, gözlerini dış dünyadan kendi içlerine çevirmeye talip olanların, kendi ruhlarında yolculuk yapmak isteyenlerin, kendilerini, dolayısıyla Rablerini bilmek ve tanımak isteyenlerin rehberi olarak yüzlerce yıldır her türlü karanlığa ışık tutan Mevlâna'yı anlama ve anlatma konusunda alınması gereken mesafeler daha rahat alınabilecek, yapılması gereken işler daha kolay yapılabilecektir vesselam.